

(1)

Pensjonsreformen

Store deler av nytt pensjonssystem trådte i kraft 1. januar 2011. Pensjonsreformen omfatter hele pensjonssystemet, og har til nå ført til endringer i blant annet folketrygdens alderspensjon, offentlige og private tjenestepensjonsordninger og privat AFP. I tillegg er skattereglene for pensjonister endret, og en ny utføreordning i folketrygden vil tre i kraft fra 2015.

De viktigste endringene som følger av pensjonsreformen er

- Alleårsopptjening (pensjonen beregnes ut fra alle inntektsår)
- Levealdersjustering
- Flexibelt uttak av pensjon fra 62 år, både med hensyn til *når* pensjonen kan tas ut og *hvor mye* av pensjonen du vil ta ut
- Pensjon kan kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet
- Nye regler for regulering av pensjon

Alleårsopptjening vil gjelde for yngre årskull som skal ha den nye opptjeningsmodellen i folketrygden. De øvrige endringene vil gjelde for alle. I gammel folketrygd bestemmes pensjonsytelsen ut fra de 20 beste inntektsårene du har hatt gjennom karrieren.

Levealdersjusteringen fører til at utbetalt pensjon vil avhenge av forventet levealder for det årskullet du er født. Det betyr at årlig pensjon blir lavere enn for tidligere årskull dersom forventet levealder øker. Tidligere var det ikke mulig å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år, og dersom du arbeidet ved siden av ble pensjonen avkortet mot arbeidsinntekt. Med innføring av fleksibelt uttak av pensjon kan alle nå ta ut pensjon allerede fra 62 år, og det er mulig å kombinere arbeid og pensjon uten at pensjonen blir avkortet.

Pensjonsreformen har medført større endringer for ansatte i privat sektor enn ansatte i offentlig sektor. Dette skyldes at pensjonsordningene for offentlig ansatte stort sett er uendret. Dermed er pensjonsordningene til offentlig ansatte mindre fleksible enn ordningene for ansatte i privat sektor. Du kan lese mer om tjenestepensjon og AFP i offentlig og privat sektor etter pensjonsreformen, se kapittel 3 Tjenestepensjon og kapittel 4 Avtalefestet pensjon (AFP).

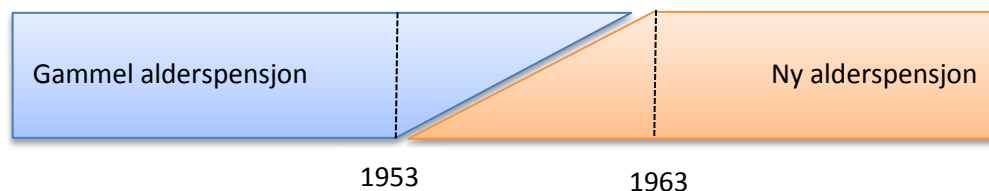
Reformen er et resultat av flere lovedtak på Stortinget, der et bredt flertall av de politiske partiene har vært enige. Her kan du lese mer om «[historien om pensjonsreformen](#)».

[lenke til: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/kampanjer/pensjonsreform/no/presserom/historien-om-pensjonsreformen.html?id=486185>]

(2)

Folketrygden

Det gjelder ulike regler for opptjening og utbetaling av alderspensjon fra folketrygden for ulike årskull. Figuren under viser hvilke regler som gjelder for hvilke årskull. Du kan finne flere detaljer om regelverket for alderspensjon fra folketrygden på NAV: www.nav.no/pensjon.

Noen regler gjelder likevel for alle uansett hvilket år de er født:

Fleksibelt pensjonsuttak	Du kan velge når du vil ta ut pensjon fra 62 til 75 år. Årlig pensjon blir høyere jo senere du tar ut pensjonen.
Gradert pensjon	Du trenger ikke ta ut full pensjon, men kan velge mellom 20, 40, 50, 60, 80 og 100 prosent pensjonsuttak. Pensjonsnivået kan varieres hvert år dersom du ønsker det, og pensjonen kan når som helst stoppes helt.
Kombinasjon av arbeid og pensjon	Pensjonen påvirkes ikke av om du har arbeidsinntekt.
Levealdersjustering	Nivået på pensjonene justeres for utviklingen i befolkningens levealder. Hvor mye din pensjon blir justert avhenger av fødselsåret ditt.
Regulering av pensjon	Før du tar ut pensjon reguleres opptjent pensjon/pensjonsbeholdning i takt med lønnsviklingen i samfunnet. Etter at du har tatt ut pensjonen reguleres pensjon i takt med lønnsutviklingen i samfunnet fratrukket 0,75 prosentpoeng.

Alderspensjon dersom du er født før 1954

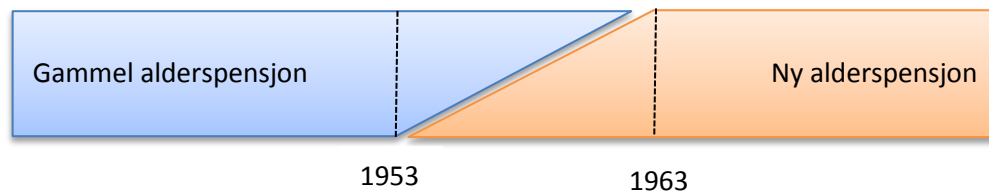
Dersom du er født før 1954 er du omfattet av den gamle alderspensjonsmodellen. I gammel alderspensjon er pensjonen sammensatt av en grunnpensjon som ikke er avhengig av tidligere inntekt, og en tilleggspensjon som avhenger av tidligere inntekt. Har da lav eller ingen opptjening kan du i tillegg du sært tillegg. Hovedtrekkene i gammel ordning er slik:

<i>Grunnpensjon</i>	<i>Tilleggspensjon</i>	<i>Minste pensjonsnivå</i>
Det kreves minst 40 års trygdetid (normalt botid) i Norge for å få full grunnpensjon. Størrelsen på pensjonen avhenger av sivilstand og ektefelle/samboers inntekt. Enslige får 1 G. Pensjonister som er gifte/samboende får 0,85 G dersom ektefelle/samboer også har pensjon fra folketrygden eller AFP, eller har inntekt som overstiger 2 G.	For hvert år du har inntekt over 1 G, tjener du opp pensjonsrettigheter. Inntekt mellom 1 og 6 G gir full opptjening, mens inntekt mellom 6 og 12 G gir 1/3 opptjening (før 1992 ble det gitt full opptjening til 8 G). Det kreves minst 40 år for å få full pensjon. De 20 beste inntektsårene bestemmer nivået på pensjonen (besteårsregelen).	Alle er sikret en pensjon på et visst nivå uavhengig av hvor høy opptjening de har hatt. Størrelsen på minste pensjonsnivå avhenger av sivilstand og ektefelle/samboers inntekt. For å få full minstepensjon kreves det 40 års trygdetid i Norge. Nærmere regler og satser finner du på NAV: [http://www.nav.no/Pensjon/Alderspensjon_b45YW/Alderspensjon+f%C3%B8r+2011/Minstepensjon/Minstepensjon/Minste+pensjonsniv%C3%A5.265659.cms]

G = Folketrygdens grunnbeløp

Alderspensjon dersom du er født 1954–1962

Er du født i årene 1954 til og med 1962 vil du få pensjonen din beregnet dels etter regelverket for gammel alderspensjon og dels etter regelverket for ny alderspensjon. 1954-kullet får en pensjon som består av 9/10 av pensjon beregnet etter gamle regler og 1/10 av pensjon beregnet etter nytt regelverk, 1955-kullet får en pensjon som består 8/10 av pensjon beregnet etter gamle regler og 2/10 av pensjon beregnet etter nytt regelverk, og så videre inntil 1962-kullet som får en pensjon som består 1/10 av pensjon beregnet etter gamle regler og 9/10 av pensjon beregnet etter nytt regelverk.

Regelverket for gammel alderspensjon er nærmere beskrevet [her](#). [Lenke til tekst om «Alderspensjon dersom du er født før 1954»]
Regelverket for ny alderspensjon er nærmere beskrevet [her](#). [Lenke til tekst om «Alderspensjon dersom du er født fra og med 1963»]

Alderspensjon dersom du er født fra og med 1963

Er du født etter 1963 omfattes du fullt ut av ny alderspensjon i folketrygden. Pensjonen består av en inntektpensjon som tjenes opp fra all inntekt du har fra du er 13 år gammel. Har du hatt lite eller ingen pensjonsopptjening får du i tillegg garantipensjon. Hovedtrekkene i den nye ordningen er slik:

<i>Inntektpensjon</i>	<i>Garantipensjon</i>
18,1 prosent av all pensjongivende inntekt fra første krone inntil 7,1 G avsettes hvert år til en pensjonsbeholdning. Alle inntektsår øker pensjonsbeholdningen (alleårsopptjening). Når du tar ut pensjon bestemmer størrelsen på pensjonsbeholdningen hvor høy årlig pensjon blir.	Garantipensjonen gis til personer med lav eller ingen opptjent inntektpensjon, og beregnes på bakgrunn trygdetid. Det kreves minst 3 års trygdetid for å ha rett til garantipensjon, og minst 40 års trygdetid for å få full garantipensjon. Størrelsen vil avhenge av sivilstand og vil ligge på nivå med dagens minste pensjonsnivå. Satsene for garantipensjon vil fastsettes hvert år. Garantipensjonen avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen.

Du kan også se denne filmen som gir informasjon til deg som er født fra og med 1963. [<http://www.youtube.com/watch?v=JPdd-2vOjE&context=C382f9aaADOEqsToPDskKKbWjomRn5hBELNWf5SID4>]

(3)

Tjenestepensjon

Tjenestepensjoner er pensjoner som tjenes opp i et arbeidsforhold. Alle arbeidstakere, både i offentlig og privat sektor, skal være omfattet av en tjenestepensjonsordning. Det er ulike tjenestepensjonsordninger i offentlig og privat sektor.

Offentlig tjenestepensjon

Ansatte i staten, kommunene, helseforetak og en del bedrifter med offentlig tilknytning er omfattet av en offentlig tjenestepensjonsordning. Disse pensjonsordningene er lovfestet for ansatte i staten og for offentlig godkjente sykepleiere. I kommunal sektor og helseforetakene er pensjonsordningene tariffestet. I tillegg til alderspensjon gir ordningene premiefritak ved uførhet, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon og barnepensjon.

Har du opptjening i flere offentlige tjenestepensjonsordninger, skal opptjeningen legges sammen og utbetales av den siste tjenestepensjonsordningen du var medlem utbetale pensjon som om all pensjonsgivende tjenestetid var i denne ordningen. Slutter du i offentlig sektor før du tar ut pensjon har du rett til en såkalt oppsatt pensjon når du blir pensjonist.

De fleste ansatte i offentlig sektor betaler 2 prosent av lønnen i medlemstilskudd til pensjonsordningen, mens arbeidsgiver betaler resten av premien.

Under beskrives de viktigste reglene for opptjening og beregning av pensjon:

<i>Full pensjon</i>	Det kreves 30 års opptjening for å få full pensjon. Kravet kan øke til 40 år dersom du slutter i offentlig sektor før uttak av pensjon.
<i>Størrelsen på pensjonen</i>	Ved full opptjening garanterer den offentlige tjenestepensjonsordningen at samlet pensjon fra folketrygden og tjenestepensjonsordningen skal bli minst 66 % av lønn opp til 12 G. Har du ikke full opptjening, eller har jobbet deltid, reduseres pensjonen forholdsmessig.
<i>Samordning</i>	Samordnes med pensjonen du får fra folketrygden. Dette skjer ved at det gjøres fradrag i tjenestepensjonen for folketrygdpensjonen. I mange tilfeller gjøres det ikke fradrag for hele pensjonen fra folketrygden, slik at samlet pensjon blir høyere enn 66 %.
<i>Kombinasjon med arbeid</i>	Offentlig tjenestepensjon avkortes mot inntekt fra stilling i offentlig sektor. Kommer inntekten fra privat sektor avkortes pensjonen ikke.
<i>Medlemsinnskudd</i>	Medlemmene betaler som regel 2 % av lønn i medlemsinnskudd.

<i>Ordinær pensjonsalder</i>	Pensjonsalderen er 67 år under forutsetning av at du også tar ut alderspensjon fra folketrygden.
<i>Særaldersgrenser</i>	En del arbeidstakerne særaldersgrense på 65, 63 eller 60 år. De kan fratre med alderspensjon inntil tre år før aldersgrense dersom summen av alder og tjenestetid er minst 85 år.
<i>Fleksibelt pensjonsuttak</i>	Fleksibelt uttak av offentlig tjenstepensjon er ikke mulig, med unntak av mellom 67 og 70 år. Du kan imidlertid ta AFP fra fylte 62 år. Les mer om AFP under Avtalefestet pensjon kapittel 4.
<i>Utbetalingsperiode</i>	Alderspensjon utbetales livsvarig.
<i>Regulering av pensjon under utbetaling</i>	Pensjonene reguleres i samsvar med veksten i G fratrukket 0,75 prosent.

G = folketrygdens grunnbeløp

Hvordan søke om pensjon?

Ta kontakt med de som administrerer den offentlige tjenstepensjonsordningen du er medlem i/sist var medlem i for å søke om pensjon.

Hvor kan jeg få vite mer?

Ta kontakt med som administrerer den offentlige tjenstepensjonsordningen du er medlem i/sist var medlem i dersom du har flere spørsmål.

Du kan også se [denne filmen](#) om offentlig tjenstepensjon:

[<http://www.youtube.com/watch?v=24Tk62sTh6I&context=C3d23ca8AD0EgsToPDskIbda1cNU8ZZspl2pWtKzKx>]

Privat tjenstepensjon

Lov om obligatorisk tjenstepensjon pålegger de fleste arbeidsgivere i privat sektor å etablere en pensjonsordning for sine ansatte. Loven stiller visse krav til hvordan pensjonsordningen skal være utformet.

Det er to hovedtyper av tjenstepensjonsordninger i privat sektor, ytelsespensjon og innskuddspensjon. Tjener du opp pensjon i en ytelsesordning, definerer pensjonsordningen et nivå på fremtidige pensjon. Som regel er slike ordninger utformet slik at årlig pensjon skal utgjøre en viss prosent av lønn fratrukket en beregnet folketrygd. Er du medlem i en innskuddsordning, definerer pensjonsordningen det årlige innskuddet arbeidsgiver skal betale inn til pensjonsordningen. Hvor høy pensjon du får fra en slik ordning avhenger av størrelsen på de samlede innskuddene og avkastningen du har fått på pensjonsmidlene fram til utbetaling.

De fleste ansatte i privat sektor betaler ikke noe til pensjonsordningen, det er stort sett arbeidsgiverne som betaler hele premien.

Dersom du slutter før du tar ut pensjon, beholder du stort sett pensjonsrettighetene du har tjent opp. Har du vært medlem i en ytelsesordning får du da en *fripolise*, og har du vært medlem i en innskuddsordning får du et *pensjonskapitalbevis*.

I ytelsesordninger er det vanlig å ha uførepensjon, premiefritak, ektefellepensjon (kan også ha samboerpensjon) og barnepensjon i tillegg til alderspensjon.

I innskuddsordninger er det vanlig med innskuddsfritak i tillegg til alderspensjon. Det er få ordninger som har andre deknings. Alderspensjonskapitalen går imidlertid til arvingene etter bestemte regler dersom medlemmet dør før oppsparte midler er utbetalt.

Under beskrives de viktigste reglene for opptjening og beregning av pensjon i ytelses- og innskuddsordninger:

	<i>Ytelsesbasert pensjon</i>	<i>Innskuddsbasert pensjon</i>
<i>Full pensjon</i>	Det kreves normalt 30 års opptjening for å få full pensjon.	Det er ikke noe uttrykk for "full pensjon"
<i>Størrelsen på pensjonen</i>	Størrelsen på pensjon er avhengig av avtalen, men er normalt 65 eller 66 % av lønn opp til 12 G inkludert den folketrygden pensjonsleverandøren beregner at du vil få.	Avgjøres ved pensjonsutbetaling, og avhenger av hvor mye som er innbetalt av arbeidsgiver og oppnådd avkastning og hvor lang utbetalingsperiode du velger.
<i>Samordning med folketrygden</i>	Det er ingen samordning mot reell folketrygd når pensjonsutbetalingen starter.	Innskuddspensjonen er helt uavhengig av folketrygden.
<i>Kombinasjon med arbeid</i>	Det skjer ingen avkortning av pensjon mot arbeidsinntekt.	Det skjer ingen avkortning av pensjon mot arbeidsinntekt.
<i>Medlemsinnskudd</i>	Medlemmene betaler som regel ikke medlemsinnskudd. Innskuddet kan maksimalt være 4 % av lønn og maksimalt halve premieinnbetalingen fra arbeidsgiver.	Medlemmene betaler som regel ikke medlemsinnskudd. Innskuddet kan maksimalt være 4 % av lønn.
<i>Ordinær pensjonsalder</i>	Uførepensjon og premiefritak betales til 67 år. Opptjeningstiden er fastsatt til 67 år. Ellers angis det ikke lenger pensjonsalder i ytelsesordninger.	Uførepensjon og premiefritak betales til 67 år. Ellers angis det ikke lenger pensjonsalder i innskuddsordninger.
<i>Særaldersgrenser</i>	Det er gitt i forskrift spesielle yrker som har særaldersgrenser.	Det er gitt i forskrift spesielle yrker som har særaldersgrenser.
<i>Fleksibelt pensjonsuttak</i>	Du kan ta ut pensjonen fra 62 år. Årlig pensjon blir høyere jo senere du tar den ut.	Du kan ta ut pensjonen fra 62 år.

<i>Utbetalingsperiode</i>	Alderspensionene utbetales normalt livsvarig, men pensjonsavtalen kan angi kortere utbetalingsperiode. Du kan ikke endre hvilken alder pensjonen skal utbetales til.	Alderspensionen må utbetales minimum til du fyller 77 år og uansett i minimum 10 år.
<i>Gradert pensjon</i>	Du kan ta ut mindre enn full pensjon, men årlig pensjon må minst være 0,2 G.	Du kan ta ut mindre enn full pensjon, men årlig pensjon må minst være 0,2 G.
<i>Regulering av pensjon under utbetaling</i>	Pensjonene reguleres i ut fra overskuddet på forvaltningen av pensjonsmidlene for pensjonistene, eventuelt mer dersom arbeidsgiver har bestemt dette, opp til endringen i G.	Pensjonene reguleres normalt ut fra eget overskudd.

G = folketrygdens grunnbeløp

Hvordan søke om pensjon?

Du må selv kontakte pensjonsinstitusjonen som administrerer pensjonsordningene dine for å få utbetalt pensjon.

Hvordan kan jeg få vite mer om hva jeg har tjent opp?

Pensjonsportalen [Norsk pensjon, www.norskpensjon.no](http://www.norskpensjon.no), gir deg oversikt over opptjente pensjonsrettigheter i livsforsikringsselskap og de fleste pensjonskasser. Har du behov for mer informasjon kan du også kontakte pensjonsleverandøren som administrerer din tjenestepensjonsordning.

Du kan også se [denne filmen](#) om privat tjenestepensjon:

[<http://www.youtube.com/watch?v=KtGXjqQBTCU&context=C3f3e492ADOEgsToPDskLSXMYCTdiSk50JSzggKlhV>]

(4)

Avtalefestet pensjon (AFP)

AFP er en pensjonsordning fra arbeidsforhold. Det finnes AFP-ordninger både i offentlig og privat sektor, men ordningene er ulike. I privat sektor, kommunal sektor og helseforetakene er AFP-ordningene avtalebasert, det vil si at de inngår i tariffavtalene mellom arbeidstaker- og arbeidsgiverforeningene. I staten er AFP-ordningen lovfestet.

For å ha rett til pensjon fra en AFP-ordning må du jobbe i en virksomhet som er tilknyttet en AFP-ordning når pensjonen skal tas ut. I tillegg kreves det at arbeidsforholdet har hatt en viss varighet, samt at du har hatt en viss inntekt i denne perioden.

I offentlig sektor (staten, kommunene og helseforetakene) er AFP en ren førtidspensjon som kommer til utbetaling mellom 62 og 67 år dersom du slutter å jobbe og har rett til pensjon. AFP utbetales her fram til fylte 67 år, og erstattes da av offentlig tjenstepensjon. Regelverket i de ulike AFP-ordningene i offentlig sektor er stort sett likt.

Privat sektor hadde fram til 1. januar 2011 den samme AFP-ordningen som i offentlig sektor. Fra denne datoen gjelder imidlertid en ny ordning der AFP er en ytelse som kommer som et livsvarig tillegg (påslag) til folketrygdens alderspensjon. Alle ansatte i privat sektor som kvalifiserer for AFP vil få utbetalt AFP, og ikke bare de som velger å gå av tidlig som i offentlig sektor.

Du kan også se denne filmen om AFP. [lenke til: <http://www.youtube.com/watch?v=nmp9rjcmIME&context=C3b6228aADOEgsToPDskJkg4xDDcrH-A6UEK7xatvb>]

Tabellen under oppsummerer de viktigste forskjellene mellom AFP i offentlig og privat sektor:

	<i>AFP i offentlig sektor</i>	<i>AFP i privat sektor</i>
<i>Kvalifikasjonskrav</i>	Du må stå i arbeid ved pensjonsuttak, og ha hatt en inntekt siste år på minst 1 G. Videre må du ha hatt inntekt av en viss størrelse i minst 10 år etter at du fylte 50 år.	Du må stå i arbeid i 20 prosent stilling ved pensjonsuttak. Videre må du ha jobbet i en virksomhet som har vært tilknyttet AFP-ordningen i minst 7 av de siste 9 årene før du fyller 62 år.
<i>Størrelse på pensjonen</i>	Pensjonen er lik den alderspensjon du vil få fra folketrygden fra 67 år pluss et skattepliktig AFP-tillegg på kr 20 400. Fra 65 år kan pensjonen bli beregnet som en offentlig tjenstepensjon (66 % av sluttlønn).	Pensjonen beregnes ut fra inntekten du har hatt i alle inntektsår fram til og med 61 år. For hvert år tjener du opp 0,314 % av inntekt opp til 7,1 G.

<i>Mulighet for gradert uttak</i>	Du kan ta ut hel eller delvis AFP.	Du må ta ut full AFP.
<i>Tidligste uttaksalder</i>	AFP kan tas ut fra 62 år.	AFP kan tas ut fra 62 år.
<i>Utbetalingsperiode</i>	AFP opphører ved fylte 67 år.	AFP utbetales livsvarig.
<i>Regulering</i>	Pensjonen reguleres i takt med veksten i G, fratrukket 0,75 prosentpoeng	Pensjonen reguleres i takt med veksten i G, fratrukket 0,75 prosentpoeng
<i>Levealdersjustering</i>	AFP levealdersjusteres ikke.	AFP levealdersjusteres etter de samme reglene som gjelder for folketrygdens alderspensjon.
<i>Høyere pensjon jo senere den tas ut</i>	Størrelsen på pensjonen avhenger ikke av når den tas ut.	Fra 62 til 70 år blir pensjonen høyere jo senere den tas ut.
<i>Kombinasjon med arbeidsinntekt</i>	Ved inntekt ut over et toleransebeløp på kr 15 000 avkortes AFP.	AFP avkortes ikke mot arbeidsinntekt.
<i>Kan kombineres med tjenstepensjon</i>	AFP og offentlig tjenstepensjon kan ikke utbetales samtidig.	AFP kan fritt kombineres med privat tjenstepensjon.
<i>Kombinasjon med alderspensjon fra folketrygden</i>	AFP kan ikke utbetales samtidig med folketrygdens alderspensjon.	Det er et krav at du må ha tatt ut folketrygd samtidig med AFP.
<i>Hvordan søker du om AFP</i>	Du må kontakte arbeidsgiver for å søke om AFP.	Du søker selv om AFP. Du kan søke elektronisk gjennom Din pensjon på www.nav.no eller via www.afp.no .

G = folketrygdens grunnbeløp

NAV har mer informasjon om AFP, se her. <http://www.nav.no/Pensjon/Avtalefestet+pensjon+%28AFP%29>

Mer om AFP i statlig sektor, se [Statens pensjonskasse.](https://www.spk.no/Avtalefestet-pensjon-AFP/), <https://www.spk.no/Avtalefestet-pensjon-AFP/>

Mer om AFP i kommunale ordninger, se for eksempel KLP, <http://www.klp.no/person/pensjon/offentlig-tjenstepensjon/pensjonsreglene/f-dt-i-perioden-1943-1953#1-5310>

Mer om AFP i private sektor, se [Fellesordningen for AFP](http://www.afp.no/), <http://www.afp.no/>

(5)

Egen pensjonssparing

Det er mange måter å spare til pensjonstilværelsen dersom du ønsker å gjøre dette. Du kan spare i bank, i fond, i bolig, ved å betale ned gjeld, eller du kan spare i særskilte individuelle pensjonsordninger. Under beskrives de viktigste reglene som gjelder for individuell pensjonssparing med skattefordel (såkalt «IPS»).

<i>Skattefordel</i>	Innskudd inntil kr 15 000 per år gir inntektsfradrag. Oppspart beløp formuesbeskattes ikke. Det er ikke inntektsskatt på avkastningen i spareperioden. Utbetalingen beskattes som pensjonsinntekt, det vil si med lav trygdesats.
<i>Binding på innbetalte midler</i>	Oppspart beløp er bundet frem du tar ut pensjonen.
<i>Størrelsen på pensjon</i>	Årlig pensjonen bestemmes enten ut fra avtale, eller ut fra innbetalt beløp og oppnådd avkastning på innbetalingene og valgt utbetalingsperiode.
<i>Regulering av pensjon under utbetaling</i>	Pensjonene reguleres ut fra avkastning på oppspart beløp.
<i>Utbetalingsperiode</i>	Utbetalingsperioden er valgfri men må minst være 10 år og minst til fylte 77 år.
<i>Fleksibelt uttak</i>	Det er mulig å ta ut pensjon fra 62 år.
<i>Hva skjer med pengene om du dør før pensjonsalder?</i>	Som regel vil pensjonskapitalen gå til de etterlatte etter særskilte regler (avhenger av sivilstand, om du har barn, mv.), men dette vil være avhengig av pensjonsavtalen.
<i>Hvor kan du kjøpe IPS?</i>	Du kan kjøpe IPS i bank, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.

Du kan også se denne filmen om egen pensjonssparing. [lenke til: <http://www.youtube.com/watch?v=cYIDLKIJY4A&context=C34358bcADOEgsToPDskKf9d4-q6rp84lgVInn0ZCv>]

Mange har egen pensjonssparing i ordninger opprettet før 2006, såkalte IPA-ordninger. Det er ikke lenger tillatt å foreta innbetalinger til slike ordninger. I IPA-ordninger er det ikke mulig å ta ut pensjon før 64 år, men ellers har disse ordningene samme kjennetegn som IPS-ordninger.

Det er også mulig å tegne såkalte livrenteforsikringer som har litt andre skatteregler og bindinger.

(6)

Fleksibelt pensjonsuttak

En sentral del av pensjonsreformen er at reglene for uttak av pensjon har blitt langt mer fleksible enn tidligere. Målet med de nye fleksible uttaksreglene er å gi den enkelte arbeidstaker mulighet til å gjennomføre overgangen fra arbeid til pensjon på en måte som er tilpasset egen livssituasjon.

Fleksibiliteten innebærer at det i folketrygden, private tjenstepensjonsordninger og privat AFP nå er mulig å ta ut pensjon fra 62 år. I folketrygden kreves det at pensjonsnivået ved 67 år minst tilsvarer minstepensjonsnivået for å kunne ta ut alderspensjon før 67 år. De nye fleksible uttaksreglene gjør også at det er mulig å kombinere uttak av hel eller delvis pensjon med arbeidsinntekt uten at pensjon fra folketrygden, private tjenstepensjonsordninger og privat AFP avkortes.

I offentlig sektor er det mindre fleksible uttaksregler enn i privat sektor. Her må du ta ut offentlig AFP dersom du ønsker å ta ut en pensjon før 67 år. Denne pensjonen kan ikke kombineres med arbeidsinntekt uten avkortning. Videre kan tjenstepensjon normalt tidligst tas ut fra 67 år i offentlig sektor, og du får generelt ikke høyere samlet pensjon dersom du utsetter uttaket.

Mulighetene for fleksibelt uttak i folketrygden, tjenstepensjonsordninger og AFP er oppsummert under.

	<i>Folketrygd</i>	<i>Offentlig tjenstepensjon</i>	<i>Offentlig AFP</i>	<i>Privat tjenstepensjon</i>	<i>Privat AFP</i>
<i>Mulighet for fleksibelt uttak</i>	Pensjonen kan tas ut første gang fra 62 til 75 år. Det kreves at pensjonen har en viss størrelse ved uttak før 67 år.	Pensjonen kan tas ut første gang fra 67 til 70 år.	Pensjonen kan tas ut første gang fra 62 til 67 år.	Pensjonen kan tas ut første gang fra 62 år.	Pensjonen kan tas ut første gang fra 62 til 70 år.
<i>Øker pensjon ved senere uttak</i>	Årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut.	Samlet pensjon (summen av pensjon fra folketrygd og tjenstepensjon) øker ikke ved utsatt uttak.	Samlet pensjon øker ikke ved utsatt uttak.	Årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut.	Årlig pensjon blir høyere jo senere den tas ut.

<i>Avkortning av pensjon hvis en fortsetter å arbeide</i>	Pensjonen avkortes ikke mot inntekt.	Pensjonen avkortes mot inntekt fra offentlig sektor.	Pensjonen avkortes ved inntekt ut over kr 15 000.	Pensjonen avkortes ikke mot inntekt.	Pensjonen avkortes ikke mot inntekt.
<i>Fortsatt pensjonsopptjening etter pensjonsuttak hvis en fortsetter å arbeide?</i>	Ved fortsatt arbeid opptjenes det ytterligere pensjon.	Pensjon kan ikke kombineres med arbeid.	Ved fortsatt arbeid kan det opptjenes det ytterligere pensjon.	Ved fortsatt arbeid opptjenes det ytterligere pensjon.	Opptjening av AFP stopper ved fylte 62 år.
<i>Mulig med gradert pensjon?</i>	Du kan ta ut 20, 40, 50, 60, 80 eller 100 prosent av alderspensjonen.	Det er kun mulig å ta ut full pensjon.	Du kan ta ut gradert AFP.	Du kan velge uttaksgrad, men det er krav om at årlig pensjon skal være av en viss størrelse.	Det er kun mulig å ta ut full pensjon.
<i>Kan pensjonsgraden endres?</i>	Uttaksgraden kan økes og senkes helt ned til 0.		Uttaksgraden kan endres.	Kan bare økes til 100 %.	
<i>Regulering av pensjon under utbetaling</i>	Pensjonen reguleres med veksten i G fratrukket 0,75 prosentpoeng.	Pensjonen reguleres med veksten i G fratrukket 0,75 prosentpoeng.	Pensjonen reguleres med veksten i G fratrukket 0,75 prosentpoeng.	Pensjonen reguleres ut fra overskudd eller mer dersom arbeidsgiver har bestemt det (inntil veksten i G)	Pensjonen reguleres med veksten i G fratrukket 0,75 prosentpoeng.

G= folketrygdens grunnbeløp

Du kan også se [denne filmen](#) om fleksibel alderspensjon. [link til:

<http://www.youtube.com/watch?v=svLTla1IHS0&context=C32587feADOEgsToPDskIkII7uMsQ6jGAuiVFRgNp>]

(7)

Ord og uttrykk

Her er en forklaring på noen ofte brukte ord og uttrykk om pensjon:

Alleårsopptjening	At hvert år med inntekt gir pensjonsopptjening ut fra inntekten det enkelte år, i motsetning til for eksempel sluttlønnsprinsippet, der det kun er lønn på sluttidspunktet som bestemmer pensjonen, eller som i gammel folketrygd, der de 20 beste inntektsårene bestemte størrelsen på alderspensjonen fra folketrygden.
AFP	AFP er tariffavtalte pensjonsordninger (lovfestet i staten). AFP var tidligere rene tidligpensjonsordninger som stort sett var like for ansatte i offentlig og privat sektor. Nå er det ulike AFP-ordninger i offentlig og privat sektor.
Bruttoordning	Uttrykket «bruttoordning» benyttes normalt om pensjonsordninger som garanterer et framtidig (brutto) ytelsesnivå sammen med utbetalt alderspensjon fra folketrygden. Offentlige tjenestepensjonsordninger er bruttoordninger.
Delingstall	Delingstallet er det tallet pensjonsbeholdningen i ny alderspensjon deles på for å beregne årlig inntektspensjon. Delingstallet gjenspeiler hovedsakelig forventet antall år som pensjonist. Størrelsen på delingstallet avhenger av alderen for pensjonsuttak. Jo høyere uttaksalderen er, desto lavere blir delingstallet og høyere blir den årlige alderspensjonen. Det beregnes et sett med delingstall for uttaksalder 62 til 75 år for alle årskull fra og med 1954-kullet. Dersom levealderen i befolkningen øker, vil delingstallet ved en gitt uttaksalder øke.
Forholdstall	Forholdstallet er det tallet opptjente rettigheter i dagens alderspensjon deles på for å beregne årlig pensjon. Det beregnes et sett med forholdstall for uttaksalder 62 til 75 år for årskullene 1943-1962, det vil si de som omfattes helt eller delvis av dagens opptjeningsregler. Forholdstallet gjenspeiler hovedsakelig forventet antall år som pensjonist sett i forhold til levealderen for en 67-åring i 2010. Dersom levealderen i befolkningen øker, vil forholdstallet ved en gitt uttaksalder øke.
Fripolise	En fripolise er en pensjonsrettighet fra tidligere arbeidsforhold i privat sektor med en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.
G	G er folketrygdens grunnbeløp. G reguleres i takt med lønnsutviklingen i samfunnet etter regler gitt i folketrygdloven.
Garantipensjon	Garantipensjonen i ny alderspensjon i folketrygden erstatter minstepensjonen i gammel alderspensjon. Maksimal garantipensjon tilsvarer nivået på dagens minstepensjon og utbetales til personer som ikke

	har opptjent noen inntekstpensjon. Garantipensjonen avkortes med 80 prosent fra første krone opptjent inntekstpensjon. Garantipensjonen differensieres etter sivilstand.
Grunnpensjon	Grunnpensjon er et element i gammel alderspensjon i folketrygden som er uavhengig av tidligere inntekt. Full grunnpensjon gis ved 40 års trygdetid (i hovedsak botid i Norge), og utgjør 1 G for enslige pensjonister og 0,85 G for gifte og samboende pensjonister før levealdersjustering og regulering.
IPA (individuell pensjonsavtale)	IPA er en tidligere ordning for individuell pensjonssparing med skattefradrag. Ordningen ble avviklet 12. mai 2006.
IPS (individuell pensjonsordning)	IPS er en ordning med individuell pensjonssparing med skattefradrag. Ordningen gir rett til fradrag i skattepliktig inntekt for årlige innbetalinger på inntil 15 000 kroner.
Innskuddspensjon/innskuddsbasert pensjonsordning	Innskuddspensjon er en pensjonsordning gjennom arbeidsforhold der det er det årlige beløp som skal innbetales som er avtalt.
Inntekstpensjon	Inntekstpensjon er den delen av ny alderspensjon i folketrygden som er avhengig av tidligere inntekt.
Levealdersjustering	Levealdersjustering innebærer at årlig pensjon i folketrygden justeres ut fra utviklingen i befolkningens levealder. Øker gjennomsnittlig levealder, reduseres årlig pensjon for nye pensjonister.
Livrente	Gjerne omtalt som pensjonsforsikring etter særskilte skatteregler.
Medlemsinnskudd	Innbetalinger fra medlemmene i en pensjonsordning som skal gå til å betale deler av premien/innskuddet i pensjonsordningen.
Offentlig tjenstepensjon	Tjenstepensjonsordning for ansatte i staten, kommunene og helseforetak.
Oppsatt pensjonsrett	Oppsatt pensjon er en pensjonsrettighet fra et tidligere arbeidsforhold i offentlig sektor.
Opptjent pensjon	Opptjent pensjon er en pensjonsytelse som det til enhver tid er innbetalt midler for og som vil være garantert dersom arbeidsforholdet opphører.
Pensjonsbeholdning	Pensjonsbeholdning er et begrep i ny alderspensjon i folketrygden. Pensjonsbeholdningen er summen av opptjente rettigheter over livsløpet. Den enkelte bygger som yrkesaktiv hvert år opp pensjonsrettigheter i pensjonsbeholdningen tilsvarende 18,1 prosent av pensjonsgivende inntekt opp til 7,1 G. Pensjonsbeholdningen er en teknisk hjelpetørrelse som benyttes til å beregne den enkeltes pensjonsrettighet. På uttakstidspunktet omgjøres pensjonsbeholdningen til en årlig pensjon ved at beholdningen deles på et delingstall (se «delingstall»).
Pensjonskapitalbevis	Pensjonskapitalbevis er en pensjonsrettighet fra tidligere arbeidsforhold i privat sektor der pensjonsordningen var innskuddsbasert.
Pensjonspoeng	Årlig pensjonsopptjening i gammel alderspensjon i folketrygden ga pensjonspoeng. Årlig inntekt over 1 G gir opptjening av pensjonspoeng.
Pensjonsytelse	Størrelsen på den årlige pensjonsutbetalingen omtales gjerne som pensjonsytelse.
Premiefritak	Premiefritak er en forsikringsordning som innebærer at premien eller innskuddet i pensjonsordningen

	blir betalt av pensjonsinretningen dersom arbeidstakeren blir ufør.
Regulering av pensjon	Regulering av pensjon betyr at pensjonsytelsen øker fra ett år til ett annet (ut fra andre forhold enn lønnsvekst).
Samordning	Offentlige tjenestepensjoner samordnes med pensjon fra folketrygden ved det gjøres et fratrekk i tjenestepensjonen (bruttopenasjonen) som tilsvarer den pensjon en får fra folketrygden. Videre skjer det en samordning av pensjonene du har opptjent hos forskjellige arbeidsgivere i offentlig sektor før utbetaling.
Sært tillegg	Særtillegget er et element i gammel alderspensjon i folketrygden som utbetales til personer som har lav eller ingen tilleggspensjon.
Tilleggspensjon	Tilleggspensjon er den delen av gammel alderspensjon i folketrygden som er avhengig av tidligere inntekt.
Tjenestepensjon	Pensjon opptjent i et arbeidsforhold kalles tjenestepensjon.
Trygdetid	Begrep som benyttes i folketrygden. Trygdetid beregnes i hovedsak ut fra botid i Norge.
Ytelsesordning eller ytelsesbasert pensjonsordning	Ytelsesordning er en pensjonsordning gjennom arbeidsforhold der årlig pensjon er avtalt, gjerne som en prosent av lønn fratrukket en (beregnet) folketrygd.